नक्तञ्जात त्रि॰ नक्तं रात्रौ जातः । १रात्रिजाते २ओषधिभेदे स्त्री "नक्तञ्जातया ओषधे ! रामे कृष्णे असिक्ने च" अथ॰ १।२३।४ । नक्तप्रभवादयोऽप्यत्र

नक्तन् न॰ नज–बा॰ तनिन् । रात्रौ "वयो ये भूत्वी पतयन्ति नक्तभिः" ऋ॰७।१०४।१८ "नक्तभिः रात्रिभिः" भा॰

नक्तन्तन त्रि॰ नक्तम् रात्रौ भवः ट्युल् तुट् च । रात्रिभवे "इदं नक्तन्तनं दाम पौष्पमेतद्दिवातनम्" भट्टिः । स्त्रियां ङीप् ।

नक्तन्दिव न॰ नक्तं रात्रौ च दिवा दिने च सप्तम्यर्थवृत्त्योः द्वन्द्वः अचतुरेत्यादिना नि॰ अच् । रात्रौ दिने चेत्यर्थे । "विभज्य नक्तन्दिवमस्ततन्द्रिणा" किरा॰

नक्तभोजिन् त्रि॰ नक्तं रात्रौ भुङ्क्ते भुज–णिनि । व्रतार्थं दिवाऽभोजनेन रात्रिभोजिनि दिवाभोजनाभावविशिष्टरात्रिभोजनकर्त्तरि हविष्यभोजनं स्नानं सत्यमाहारलाघवम् । अग्निकार्यमधः शय्यां नक्तभोजी षडाचरेत्" भविष्यपु॰ ।

नक्तम् अव्य॰ नज–व्रीडे बा॰ तमु । रात्रौ अमरः । "तुषार मूर्त्तेरिव नक्तमंशवः" माघः । "महोषधीर्नक्तमिवात्मभासः" कुमा॰ ।

नक्तमाल पु॰ नक्तम् रात्रौ आ अलति अल–अच् । करञ्जवृक्षे अमरः । "मरुद्भिरानर्त्तितनक्तमाले" रघुः ।

नक्तमुखा स्त्री नक्तं नक्तव्रताङ्गं मुखमाद्यभागोऽस्याः । रात्रौ हला॰ यथा रात्रिप्रथमभागस्य नक्तव्रताङ्गं तथा नक्तशब्दे उक्तं दृश्यम् ।

नक्तव्रत न॰ "नक्तं निशायां कुर्वीत गृहस्थो विधिसंयुतः । निशि व्रतं तु विज्ञेयं यामार्द्धे प्रथमे सदा" इत्युक्तलक्षणे दिवाभोजनाभावविशिष्टे रात्रौ प्रथमयामार्द्धे भोजनरूपे व्रते नक्तशब्दे दृश्यम् । [कलिकार्य्यां राजनि॰ ।

नक्ता स्त्री नज–व्रीडे क्त बा॰ तस्य नः । (ईषलाङ्गली)

नक्तान्ध्य न॰ नक्ते आन्ध्यम् । भावप्र॰ उक्ते रात्रौ दृष्टिराहित्यापादके नेत्ररोगभेदे "सएव श्लेष्मा दृष्टौ पटलत्रयङ्गतो नक्तान्ध्यं करोतीत्याह त्रिषु स्थितोयः पटलेषु दोषो नक्तान्ध्यमापादयति प्रसह्य । दिवा स सूर्यप्रगृहीत दृष्टिः पश्येत् तु रूपाणि कफाल्पभावात्" । दोषोऽत्र कफजः कफस्योपक्रान्तत्वात् । नक्तान्ध्यस्य श्लेष्मविदग्धदृष्टावन्तर्भावात् न पृथग् गणना । "ऐर्म्मं - हन्यादर्म्म नक्तान्ध्यकाचान्नीलीरोगं तैमिरं चाञ्जनेन" सुश्रुतः । तद्युक्तमानवे नक्तान्ध इत्येव "आगस्त्यं नातिशीतोष्णं नक्तान्धानां प्रशस्यते" सुश्रुतः । नेत्ररोगशब्दे दृश्यम् ।

नक्र पुंस्त्री न क्रामति दूरस्थलम् क्रम–ड नभ्राडित्यादिना नञः प्रकृतिभावः । १कुम्भीरे अमरः स्त्रियां जातित्वात् ङीष् । (झणकाट) २द्वारशाखाग्रदारुणि ३नासिकायाञ्च न॰ मेदि॰ । "क्षुदा प्रसन्ना इव गूढनक्राः" "आनायिभिस्तामपकृष्टनक्राम्" रघुः । "अण्डजाः पक्षिणः सर्पा नक्राः मत्स्याश्च कच्छपाः" मनुः नासिकायां स्त्री शब्दमाला । ४जलजन्तुभेदे मकरादौ च "तथा चेन्नाचरेयं नयेत नक्रकेतनः क्षणेनैकेनाकीर्त्तनीयां दशां जनञ्चैनम्" काद॰ । "नक्रकेतनः मकरध्वजः" इत्यर्थः ।

नक्रराज पु॰ ६त॰ टच् समा॰ । जलजन्तुप्रधाने (हाङ्गर) ख्याते जलजन्तुभेदे हारा॰ ।

नक्रहारक पु॰ नक्रमपि हरति हृ–ण्वुल् ६त॰ । (हाङ्गर) ख्याते जलजन्तुभेदे हारा॰ ।

नक्ष गतौ भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् निघण्टुः । नक्षति अनक्षी ननक्ष । "नक्षद्दाभं ततुरिं पर्वतेष्ठा" ऋ॰ ६।२२। "नि त्वा नक्ष्य ! विश्पते ! द्युमन्तम्" ७।१५।७ "हे नक्ष्य उपगम्य नक्षतिर्गतिकर्मा" भा॰

नक्षत्र न॰ नक्ष–अत्रन् न क्षीयते क्षरते वा–बा॰ नि॰ नभ्राडित्यादि॰ निपा॰ नञः प्रकृतिभावः । अश्विन्यादिषु सप्तविंशतितारासु नक्षत्राभिमानिदेवताश्च अश्विन्यादयः दक्षसुताः चन्द्रकलत्राणि च तत्कथा कालिकापु॰ २०अ॰ कालिकापु॰ शब्दे २०१४ पृ॰ दृश्यम् । ताश्च "अश्विनी भरणी चैव कृत्तिका रोहिणी तथा । मृगशीर्षा तथैवार्द्रा तथा चैव पुनर्वसुः । पुष्याऽश्लेषामघा पूर्वफल्गुन्युत्तरफल्गुनी । हस्ताचित्रास्वातयश्च विशाखा अनुराधिका । ज्येष्ठा मूला तथा पूर्वोत्तराषाढे ततःपरम् । श्रवणा च धनिष्ठा च तथा शतभिषाह्वया । पूर्वोत्तरे भाद्रपदे रेवती च ससंज्ञकाः" ज्यो॰ उक्तानि अधिकमृक्षशब्दे पृ॰ दृश्यम् । २मुक्तामयहारभेदे स च नक्षत्रसंख्यया सप्तविंशत्यारचितः । "नक्षत्रमालाभरणमिव मदनद्विपस्य" कादम्ब॰ । नक्षत्रं च २१६००कलात्मकस्य राशिचक्रस्य अष्टशतकलात्मकम् "भभोगोऽष्टशती लिप्ता" सू॰सि॰ उक्तेः युक्तञ्चैतत् २१६०० कलात्मकस्य तस्य २७ विंशत्या भागे ८०० शतान्येन कला लभ्यन्ते । तेषां योगतारास्वरूपादिकमश्लेषाशब्दे ४९७पृ॰ उक्तम् विक्षेपादयश्च खगोलशब्दे २४२४।२५ पृ॰ उक्ताः । तेषां प्रयोगे लिङ्गभेदश्च यथा "हस्तास्वातिश्रवणा